

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Пахомової Наталії Георгіївни на дисертаційну роботу

Белової Олени Борисівни «Теоретико-методичні засади формування

мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з

логопатологією до умов інтегрованого навчання»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних

наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Актуальність дослідження. Реформування та модернізація освіти відбувається з урахуванням передових світових тенденцій де особлива увага приділяється комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку, а особливо з порушеннями мовленнєвого розвитку. Успішна інтеграція таких дітей до умов загальної середньої освіти здійснюється з урахуванням рівня їхньої готовності до навчання, зокрема мовленнєвої. Достатній рівень мовленнєвої і комунікативної компетентностей забезпечує ефективність соціально-комунікативної взаємодії, що сприяє накопиченню когнітивного досвіду, слугує подальшому становленню та розвитку особистості. Порушений мовленнєвий розвиток є наслідком втручання несприятливих чинників на організм дитини, які уповільнюють функціонування психічних процесів, впливаючи й на розвиток мовлення (засвоєння загальноосвітніх знань, умінь, навичок читання й письма). Безсумнівно це зумовлює суперечність між сучасними вимогами до мовленнєвої готовності дітей під час навчання в початкових класах та їх реальними можливостями. З огляду на це, важливим науковим питанням в галузі освіти є вивчення актуального розвитку багатокomпонентної мовленнєвої готовності старших дошкільників із логопатологією та розробки комплексної логопсихологічної системи спрямованої на її формування. Зазначена проблематика дисертаційної роботи в окремих аспектах досліджувалась вітчизняними та зарубіжними вченими, однак не розглядалась як системне явище. Проведене комплексне вивчення проблемного питання мовленнєвої готовності дітей до умов освітнього процесу

дає можливість отримати нові результати у досліджуваному аспекті. За таких умов дисертаційна робота Белової Олени Борисівни «Теоретико-методичні засади формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання» є, безумовно значущою науковою працею.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукової лабораторії кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за напрямом «Інноваційні технології в дослідженні і розвитку дітей з порушеннями інтелекту та мовлення в сучасних умовах становлення спеціальної та інклюзивної освіти». Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 10 від 28 квітня 2022 р.).

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає у тому, що автором здійснено комплексний підхід до вивчення мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання; теоретично обґрунтовано та розроблено комплексну структурно-функціональну модель психолого-педагогічного вивчення компонентів мовленнєвої готовності; досліджено стан сформованості мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією; розроблено комплексну корекційну логопсихологічну систему формування базових компонентів мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією; обґрунтовано, апробовано та впроваджено корекційну навчально-розвивальну програму; розкрито динаміку розвитку компонентів мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією за результатами впровадження авторської системи.

Обсяг дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам. Автором для системного вивчення мовленнєвої готовності в дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання використано 692 джерела, з них 324 – іноземними мовами, що забезпечує комплексний розгляд поставлених завдань та свідчить про глибину наукового пошуку. Загалом

дисертація, яку виконано у формі спеціально підготовленого рукопису та реферат, у якому відображено найсуттєвіші її положення, становлять цілісне і повністю завершене наукове дослідження із чіткими висновками проблемних питань.

Водночас потрібно зауважити про належну апробацію результатів дослідження, які доповідалися на наукових міжнародних, всеукраїнських, міжрегіональних конференціях. Основні положення, результати та висновки дисертації автором повністю відображено у 61 науковій публікації: 6 – включено до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; 35 – у фахових виданнях України; 3 – в колективних монографіях; 17 – в закордонних виданнях та матеріалах наукових конференцій.

Зміст дисертації вказує про належний ступінь обґрунтованості постановки проблеми дослідження, наукових положень та висновків. Структура дослідження свідчить про послідовність, логічність і системність викладу змісту дисертації. У вступі дисертації логічно визначено мету, завдання та методи дослідження, особистий внесок, чітко сформульована наукова новизна.

У першому розділі «Теоретичні концепції мовленнєвої готовності та її проблематика у сучасній науці» було розглянуто сутність та основні підходи до визначення поняття готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в закладах загальної середньої освіти: на основі понятійно-дефінітивного аналізу вивчено основну термінологію поняття «готовність»; поглиблено вивчено проблема готовності дітей до навчання в психолого-педагогічних дослідженнях; розглянута парадигма онтогенезу мовлення як методологічна основа мовленнєвого розвитку дітей; проаналізовано фундаментальні дослідження з концепцій онтогенезу мовлення, нативізму, діяльнісної мовленнєвої теорії, когнітивного розвитку, нейрофізіологічного підходу, теорії взаємозв'язку психіки та діяльності. Обґрунтована лінгвістично-педагогічна проблема мовленнєвого онтогенезу де простежена періодизація дитячого мовлення, що дозволило дисертантці визначити закономірності у розвитку мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку на момент вступу до школи. Розглянута психолінгвістична проблема компонентів мовленнєвої

готовності, що дозволило автору уявити багатоаспектність сформованості мовленнєвої функції.

У другому розділі «Концептуальне вивчення проблеми мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до освітньо-інтегрованого простору» було вивчено: генезис мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком; проаналізовано зміст проблеми мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами; описано основні тенденції інтеграційних процесів у сучасному освітньому просторі. Репрезентативність джерельної бази засвідчує сумлінну і наполегливу роботу з пошуку та опрацювання спеціальних наукових досліджень, що склали основу для розкриття дослідницької теми.

У третьому розділі «Мовленнєва готовність дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання, як теоретико-методологічна проблема спеціальної освіти» було обґрунтовано: методологічні засади емпіричного дослідження мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання; вибудовані компоненти мовленнєвої готовності; визначена організація та структура констатувального експерименту; представлена структурно-функційна модель психолого-педагогічного вивчення мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією; описано методику емпіричного дослідження, що дало можливість, з огляду на різноманітність підходів, вирішити завдання, поставлені в констатувальному експерименті максимально результативно та повно.

Заслуговує на особливу увагу обґрунтування результатів експериментального вивчення у четвертому розділі «Дослідження стану сформованості мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання». Під час якого виявлено різні групи дітей з логопатологією, котрі мали високі, середні та низькі рівні актуального розвитку, це дало підстави для визначення логопсихологічних профілів мовленнєвої готовності, таких як: мовленнєво-прогресивний, мовленнєво-дезорганізаційний та мовленнєво-пасивний.

Схвальним здобутком є теоретичні та практичні результати дослідження, що висвітлено в п'ятому розділі «Комплексна корекційна логопсихологічна система формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання». Автором здійснено систематизацію концептуально-методологічних положень, що сприяло розробці комплексної корекційної логопсихологічної системи формування базових компонентів мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. Її зміст вміщував три функційних блоки: концептуально-об'єктивний, корекційно-формувальний, контрольньо-оцінювальний. У дисертації обґрунтовано та впроваджено корекційну навчально-розвиткову програму, яка реалізовувалась трьома етапами: пропедевтично-ґрунтовному, варіативно-послідовному, мовленнєво-активному. Змістовність програми забезпечували осучаснені *психолого-операційний* та *логодіяльнісний* технокомплекси, що спрямовані на корекцію та формування в дітей старшого дошкільного віку з логопатологією компонентів мовленнєвої готовності. Автором достеменно розкрито форми роботи, методи та прийоми корекційного навчально-розвиткового впливу. Аналіз результатів експериментального дослідження підтвердив позитивну динаміку з розвитку базових компонентів мовленнєвої готовності в дітей з логопатологією.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що зроблені висновки, показники емпіричного вивчення, діагностичний та психокорекційний інструментарій мають науково-теоретичний та практичний інтерес і можуть слугувати підґрунтям для подальших досліджень мовленнєвої готовності; становити зміст освітніх компонентів в закладах вищої освіти для підготовки фахівців 016.01 Спеціальна освіта (Логопедія); застосовуватись у роботі логопедів, педагогів, психологів закладів дошкільної освіти. Про їх використання свідчить наявні у дисертаційній роботі довідки та акти про впровадження.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційної роботи Белової О.Б. засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети,

об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Враховуючи те, що зміст дисертації викладено логічно й послідовно, теоретичні узагальнення та висновки достатньо аргументовані, однак необхідно звернути увагу на ті моменти, що викликали деякі критичні міркування і мають дискусійний характер.

1. У дисертаційній роботі (Розділ 1, с. 31–59) проаналізовано наукові підходи щодо готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в закладах загальної середньої освіти в психолого-педагогічних дослідженнях. Проте, на наш погляд, недостатньо представлена позиція дисертанта щодо мовленнєвої готовності в структурі загальної готовності дітей з логопатологією до навчання.

2. У дисертації автор велике значення приділяє вивченню інтеграційної діяльності в європейських та інших країнах (с. 124–127), висвітлено вітчизняні наукові дослідження, практичний досвід у системі спеціальної освіти, які змінюють розуміння процесу навчання та виховання осіб із особливими освітніми потребами. Дослідження набуло б більшої значущості, якби авторка більш ґрунтовно розкрила позитивні моменти інтеграції дітей з логопатологією в середовище учнів із нормотиповим розвитком в умови освітнього простору.

3. Під час визначення компонентів мовленнєвої готовності, складовими психологічного компоненту автор визначає когнітивний, мотиваційний та емоційний (с.146). Проте, доцільно було б приділити увагу вольовому компоненту, який на нашу думку складає важливе підґрунтя для мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до навчання.

4. У результаті дослідження дисертанткою виявлено групу дітей із нормотиповим розвитком з низьким рівнем мовленнєвої готовності (с. 319). На нашу думку, для більш вичерпного розуміння досліджуваного феномену варто було б розкрити причини, що вплинули на такі показники.

5. Потребує уточнення назва програми, яка має багатоскладові елементи, що ускладнює її сприймання. Вагомість практичного доробку збільшилась би,

якби авторка врахувала можливість використання інформаційно-комунікаційних технологій при реалізації авторської системи логопсихологічного впливу враховуючи виклики часу, зокрема потребу в дистанційних формах логокорекції та представила методичні рекомендації для фахівців і батьків щодо формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до навчання.

Зроблені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної роботи, у якій отримано нові переконливо обґрунтовані теоретичні та емпіричні результати та не знижують її достатній науково-теоретичний рівень й практичну значущість.

Загалом дисертація є завершеною науково-дослідницькою роботою, у якій наведено обґрунтовані висновки щодо формування мовленнєвої готовності у дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов освітнього простору. Вивчення дисертаційної роботи та реферату свідчить про їх відповідне оформлення до встановлених вимог. Дисертація не містить результатів наукових досліджень, за якими захищено кандидатську дисертацію.

Загальний висновок про дисертацію. Виконане дослідження на тему «Теоретико-методичні засади формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання» відповідає вимогам передбаченим пунктом 10 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її автор – Белова Олена Борисівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

Наталія ПАХОМОВА

